

## **ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО СЕКТОРУ АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ**

О.М. Кушніренко, к.е.н., доц. кафедри економіки підприємства  
Житомирський державний технологічний університет  
*kyshnoksana@i.ua*

У сучасних економічних умовах проблема виробництва безпечних і якісних продуктів харчування є найбільш актуальною, оскільки це пов'язано з насиченням населення якісним і безпечним продовольством, що є запорукою продовольчої безпеки країни та

основою її конкурентоспроможності. Сьогодні якість і екологічна безпека продукції, випущеної аграрним сектором, стає одним з основних чинників внутрішньої і зовнішньої конкурентоспроможності продовольчого виробництва.

Обґрунтування ефективних механізмів розвитку органічного виробництва продовольства посилюється зростанням екологічного навантаження на довкілля, оскільки в останні роки спостерігається критичне виснаження сільськогосподарських площ, що може привести до катастрофічних наслідків для забезпечення національної безпеки. В той же час, як показує світовий досвід, органічне виробництво – це економічно вигідне господарювання з більш високою нормою прибутку, ніж традиційний напрям.

Теоретичні основи і узагальнення практичного досвіду розвитку органічного сектора агробізнесу знайшли своє відображення в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Серед них виділяються такі науковці як В. І. Артиш, Ю.А. Афанасьєв, А. А. Голуб, В.Г. Гусаків, Л.В. Дейнеко, А.А. Жученко, Т. О. Зайчук, М.В. Капштик, А.А. Келлер, В.А. Кундіус, Н.Н. Лукьянченкова, Т.О. Осташко, Б.І. Пасхавер, П.Т. Саблук, , В.П. Зельднер та ін. Проте, зміст і форми ефективного механізму активізації розвитку органічного сектору агробізнесу до цього часу досліджені недостатньо.

Об'єктом дослідження є механізми підтримки органічного виробництва в продовольчому комплексі як ефективні важелі мінімізації загрози ризиків агресивного зовнішнього середовища. Предметом дослідження виступили теоретико-методологічні підходи відносно формування системи відносин, які складаються між учасниками органічного агробізнесу з приводу створення умов для перетворення органічного сільськогосподарського виробництва на високоєфективне, конкурентоспроможне на внутрішньому та зовнішньому ринках виробництва.

Продовольчий комплекс належить до основних суспільно-господарських сфер, які визначають умови підтримки життєдіяльності суспільства і є запорукою продовольчої безпеки. Цей сектор традиційно займає одну з головних позицій в національній економічній системі, що підтверджують наступні показники. Питома вага агропродовольчого сектора в структурі валового внутрішнього продукту України в 2007-2008 роках складала 12-12,5%, а за підсумками 2009-2011 років сягнула 14-16%. Навіть в період фінансово-економічної кризи 2008-2009 років агросфера України продемонструвала найкращі показники виробництва порівняно з іншими галузями. Так, в 2008 році, порівняно з 2007 роком,

спостерігається зростання валової продукції на 17,1 %, а показники кризового 2009 року були найкращими серед інших сфер економіки, хоч і характеризувалися спадом на 1,8 % у порівнянні з попереднім роком [4, с. 61].

Сучасний розвиток агропродовольчого комплексу в Україні характеризується нестабільними коливаннями. Так, в 2011 році був зафіксований серйозний показник зростання (17,6 % порівняно з даними 2010 року), а вже в 2012 році спостерігався спад виробництва на 4,3 %. Значною мірою негативна динаміка стала наслідком впливу складних погодних умов, загального уповільнення економічного розвитку, зміни грошово-кредитної політики уряду [2]. Ці чинники не дозволили використати потенціал агропродовольчого сектора в Україні повною мірою.

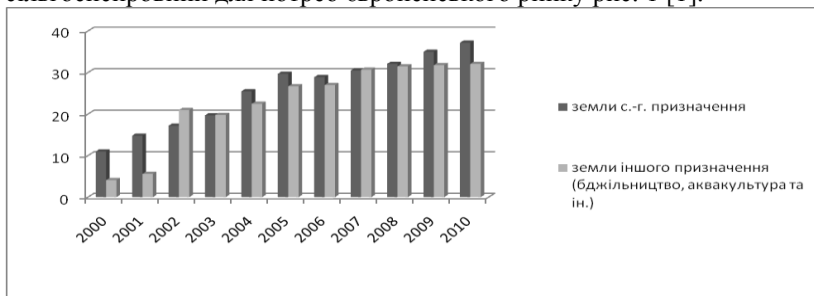
Внутрішній ринок продуктів харчування характеризується високим рівнем залежності від імпорту по окремих найважливіших видах продукції, що складає в середньому до 40 % на продовольчому ринку. За 2010-2011 роки в Україну в середньому за рік ввозилося 445 тис. тон м'яса і 320 тис. тон молочної продукції. У 2011 році імпорт м'ясних продуктів скоротився до 244 тис. тон, а молочних до 257 тис. тон. Крім того, після вступу до СОТ спостерігається тенденція збільшення імпорту свіжих фруктів і овочів. Упродовж 2011 року погіршилось сальдо зовнішньоторговельного балансу по розділу "Готові харчові продукти", серед яких лівову частку займають ковбаси, консервовані томати, варення і джеми. Відбувається небезпечний процес встановлення контролю іноземними компаніями над окремими галузями продовольчого комплексу (пивобезалкогольна, кондитерська, молокопереробна).

За таких умов стимулювання розвитку нових форм виробництва харчової продукції – органічного сектора агробізнесу - має економічне, політичне і міжнародне значення. Враховуючи відмічене, вивчення і розуміння закономірностей і визначення перспектив розвитку органічного сектора продовольчої сфери сприятиме формуванню сприятливого соціального середовища для її удосконалення.

Розвиток органічного землеробства в Україні є дуже перспективним напрямом [5]. Згідно з офіційними статистичними оглядами ІФОАМ, за останні десять років в Україні вже активно розвивається органічне сільгоспвиробництво. Україна, за оцінками вітчизняних і зарубіжних експертів, має великий потенціал для розвитку виробництва екологічно чистої і органічної продукції. Аграрний сектор економіки країни (сільське господарство, харчова і переробна промисловість) забезпечує продовольчу безпеку і формує

приблизно 17 % ВВП і 60 % фонду споживання населення.

Тому нині в Україні для розвитку органічного землеробства необхідно вжити дієвих заходів як з боку держави, так і з боку виробників органічної продукції. Характерною особливістю розвитку українського органічного ринку є те, що виробництво органічної продукції в Україні в основному є експортоорієнтованим: за різними оцінками, за межі країни йде 90-95 % вітчизняної "органіки" у вигляді сільгоспсировини. Це пояснюється історичними особливостями розвитку сільського господарства: в 1990-і роки значні площі українських сільгоспугідь були покинуті і тривалий час не піддавалися хімічній обробці (такі землі ідеально підходили для розвитку органічного виробництва). Іноземні сертифікаційні центри провели органічну сертифікацію цих угідь, і трейдери почали розміщувати у місцевих фермерів замовлення на виробництво органічної сільгоспсировини для потреб європейського ринку рис. 1 [1].



**Рис. 1. Площі сертифікованих угідь для потреб органічного виробництва в Україні у 2003-2011 рр.**

Згідно з даними Федерації органічного руху України, на початок 2010 р. в Україні було сертифіковано 121 виробництво органічної сільгосппродукції і 270,2 тис. га земель для вирощування органічної сировини. Всього ж в країні налічується 145 виробників і переробників органічних продуктів. При цьому, якщо раніше зростали обсяги виробництва органічної сировини, то останнім часом намітилася стійка тенденція до збільшення кількості переробних компаній, які нарощують потенціал у цьому сегменті. У 2009 році Україна увійшла до п'ятірки країн-лідерів з вирощування органічної пшениці, площа під якою склала 50423 га. На початок 2003 р. в Україні було зареєстровано 31 господарство, що отримало статус "органічного", а загальна площа сертифікованих органічних сільськогосподарських земель складала 164,4 тис. га. У 2012 р. налічувалося вже 164 сертифікованих органічних господарства, і вони обробляли 279 тис. га сертифікованих

органічних сільгоспугідь. Проте, питома вага таких площ серед сільськогосподарських угідь України, на жаль, є незначною і складає майже 0,7% [5].

Органічне сільське господарство – перспективний напрям господарювання у світовій економіці, який здійснюється без використання агресивних агротехнологій, посиленого застосування хімічних добрив, пестицидів, гербіцидів і впровадження генної інженерії. За визначенням ФАО, виробництву екологічно чистих продуктів сьогодні належить друге місце у системі економічних пріоритетів після ядерного озброєння [1, с. 9]. Розвиток органічного виробництва є для України важливим чинником для завоювання світового ринку продовольства та зниження імпортозалежності.

Державне регулювання ринку продукції органічного сільського господарства в зарубіжних країнах носить специфічний характер, пов'язаний з необхідністю збереження високої якості виробленої органічної продукції на усіх етапах її руху до кінцевих споживачів, високою наукомісткістю виробництва, підвищеними потребами в інформаційно-консультаційному забезпеченні операторів ринку, а також наявністю перехідного (від ведення звичайного сільського господарства) періоду діяльності. Це передбачає використання ряду засобів стимулювання, які доцільно впровадити і в нашій країні:

- формування ефективного нормативно-правового забезпечення;
- реалізація заходів державної підтримки (позики, компенсації, дотації, лізинг);
- пільгове оподаткування;
- субсидування розвитку виробничої інфраструктури;
- страхування;
- закупівельні і товарні інтервенції;
- здійснення регіональних програм розвитку.

Таким чином, органічне сільськогосподарське виробництво створює сприятливі можливості підвищення продуктивності та прибутковості агробізнесу, доступні як для великих сільськогосподарських підприємств, так і малих фермерських господарств .

Таким чином, світова практика органічного виробництва ґрунтується на принципах і правилах дружнього відношення до усіх природних ресурсів упродовж усього життєвого циклу продукції. Основною метою органічного виробництва продуктів є насичення споживчого ринку продуктами натурального походження "organic" з оздоровчими властивостями, здатними відновлювати природне довкілля. Проведене дослідження дозволило виявити неефективність

державної підтримки органічного виробництва України і окреслити шляхи пошуку оптимізації аграрної політики у напрямі підвищення ефективності заходів з регулювання цін, зменшення безпосередньої участі держави в управлінні сільським господарством і переорієнтації урядової діяльності у напрямі розвитку ринкової інфраструктури, забезпечення розвитку кредитування аграрного сектора, створення сприятливих умов для інвестицій, а також стабілізації макроекономічної ситуації і підвищення платоспроможного попиту населення, що є необхідними чинниками для поліпшення умов діяльності виробників органічної сільськогосподарської продукції.

### Література

1. Бойко Є.О. Розвиток підприємств органічного сектора агробізнесу в контексті викликів глобалізації: монографія / Є.О. Бойко. – Миколаїв: Дизайн і поліграфія, 2012. – 172 с.

2. Ведение аграрного бизнеса в Украине - 2012 [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://agribusiness.kiev.ua/uk/service/studies/1354264999/>

3. Органічне агровиробництво: нові ринкові можливості та виклики для виробників зерна в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zerno.org.ua/download/category/20-virobnitstv>

4. Проблеми, напрями і чинники сприяння розвитку внутрішнього ринку України (реальний сектор економіки): кол. монографія. / [Дейнеко Л.В., Осташко Т.О., Точилін В.О. та ін.] під ред. чл.-кор. НАНУ А.І. Даниленко; д-ра екон. наук, проф. Л.В. Дейнеко, д-ра екон. наук, проф. В.О. Точиліна. - К.: НАН України, Ін-т екон.та прогноз. НАНУ, 2013. - 292 с.

5. Офіційний сайт Федерації органічного руху України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://organic.com.ua>.